

הדפסה

ועיננו הרואות את חלקות הקברים הקדומים הקיימים עד עצם היום הזה, של הקהלות הקדושות של הספרדים בסלוניקי ¹²³⁴⁵⁶⁷ איזמיר וגירלטר ובעוד מקומות שבת החיים מחולק לשני חלקים. חלק האחד אנשים לבד, וחלק השני נשים לבדם. גם בערים הקדושות טבריה וצפת ועוד, נוהגים עד היום לקבור אנשים בשורה אחת ונשים בשורה ⁸⁹¹⁰¹¹¹² אחרת נפרדת, והוא כמ"ש הגאון אגרות משה הנ"ל. ובדאי שמנהגים אלו יסודתם בהרי קודש ובנויים על אדני פז דברי רבותינו הקדושים שמפיהם לפידים יהלכו וכל דבריהם כגחלי אש. ומי בא בסוד השם לבוא ולעשות חדשות בארץ. ולפחות יזהרו בכל עזו וקפידא יתירה שלא לקבור איש ע"י אשה אחרת. ואגב נעיר במ"ש הגאון באגרות משה [י"ד ח"ב סימן קנ"ג] שאין לבנות מצבה בחיים, והבונה אותה אין רוח חכמים נוחה הימנו, דהוי כעין כפירה בתחית המתים ע"כ. שבזמנינו אין לחוש לאיסור בדבר, כיון שכוונתם בבנין המציבה הוא להכין הכל בחייהם מכספם הם, ואינם רוצים ליהנות משל הבנים ובכגון דא מותר ואין בו חשש, גם גדולה מזו בעוה"ר מצינו שכאשר רכשו חלקה בחיים ולא בנו עליה מציבה, קברו שם אחרים בטעות או ברשלנות ועוד מה שאין הפה יכול לספר, ומטעם זה אנחנו מורים ומייעצים לבנות המצבה בחיים כדי שהמקום יהיה שמור ובטוח לבל יגעו בו זרים, והוא רחום יכפר ויה"ר שיבולע המות לנצח ונוכה לראות בקרוב בתחית המתים, יקיצו וירננו שוכני עפר ב"ב כ"ר.

סימן כה

אזכרה לנפטר ב"א או ב"ב חודש

נשאלתי מכמה אנשים איזה אזכרה עדיפה לנפטר ביום מלאת לו י"א חודש או ב"ב חודש, ומה מקור לשניהם, ואיך ינהגו בשנה מעוברת.

תשובה: במסכת עדיות [פרק ב, משנה י] איתא: "חמשה דברים של י"ב חודש. משפט דור המבול י"ב חודש, משפט איוב יב"ח, משפט המצריים יב"ח, משפט גוג ומגוג לעתיד לבא יב"ח, משפט רשעים בגהינם יב"ח, שנאמר והיה מדי חדש בחדשו. ופירש הראב"ד ז"ל: מדקאמר בחדשו משמע באותו חדש עצמו, כלומר מניסן לניסן או מתשרי לתשרי, וקאמר יבא כל בשר להשתחות לפני המקום" ע"כ. ובמסכת עירובין [נד.] כל י"ב חודש גופו קיים ונשמתו עולה ויורדת, לאחר י"ב חודש גופו בטל ונשמתו עולה ע"כ. וכן הוא בקידושין ¹²³⁴⁵⁶⁷ [לא:]: ת"ר מכבדו בחייו ומכבדו במותו וכו'. במותו כיצד? היה אומר דבר שמועה מפיו לא יאמר כך אמר אבא, אלא כך אמר אבא הריני כפרת משכבו. והני מילי תוך יב"ח, מכאן ואילך זכרוננו לברכה לחיי העולם הבא. ופרש"י: מכאן ואילך קיבל מה שקיבל, שאין משפט רשעי ישראל בגהינם אלא יב"ח.

והנה מכל הסוגיות הללו ומעוד מקומות משמע שעיקר דינו ומשפטו של הנפטר הוא יב"ח מפטירתו, וכמו כן מצינו בזה"ק בהרבה מקומות, ומהם בפרשת ויחי [ח"א רכו.] וז"ל "תא חזי, כל שבעה יומין נפשא אזלא מביתא לקברא, ומקברא לביתא ואתאבלת עליה. ותלת זמנין ביומא אתדנו כחדא נפשא וגופא. ולית מאן ידיע בעלמא וישגח לאתערא לבא. לבתר גופא אתטריד ונפשא אזלא ואסתחייא בגהינם, ונפקא ושטא בעלמא ומבקרא לקבריה, עד דמתלבשא במה דאתלבשא. לבתר תריסר ירחין נייחין כולא, גופא שכיך בעפרא, נפשא אתצריך ואתנהיר ברוחא במאנא דאתלבש, רוחא אתענג בגנתא דעדן, נשמתא סלקא לצרורא דעינוגא דכל ענוגין וכולא אתקשר דא בדא לזמנין ידיען" ע"כ. והסכימו כל המפרשים שדברי זה"ק מסכימים עם דברי הגמרא בעירובין שסיום משפטו ודינו של הנפטר הוא בתום שנים עשר חודש.

ודע שהמקור למנהגים השונים במלאת י"א חודש לנפטר הוא בדברי הרמ"א בהגה [שו"ע י"ד שעו בסופו] וזה לשונו: "ונהגו שאין אומרים קדיש ותפלה רק

י"א חודשים, כדי שלא יעשו אביהם ואמם רשעים, כי משפט רשעים יב"ח" עכ"ל. ועיין בדרכי משה [טור שם] שכ"כ בשם תשובת בנימין זאב [סימן קסא] וז"ל: "ונהגו העולם שלא יאמר הקדיש אלא י"א חודש כי היכי דלא משוי אבוהי ברשיעי ישראל" ע"כ. וכ"כ בתשובת מהרי"ל [סימן כב]. ועיין שו"ב [י"ד שעו, ו] וכנה"ג [י"ד סימן תג]. והקשה הט"ז [י"ד רמ, יא] דהרי מצינו בהלכות כיבוד אב"א [שם רמ, ט] היה אומר דבר שמועה מפיו, אומר כך אמר אבא מארי הריני כפרת משכבו אם הוא תוך יב"ח, ואם הוא לאחר יב"ח אומר זכרוננו לברכה. וקשה דמאי שנא מאמירת קדיש שכתב רמ"א שיפסיק ב"א חודש? ותרין דאם אמר ז"ל חודש י"ב, שמא אביו לא זכה עדיין לעזה"ב, ואם לא יאמר כלום יהיה זה זילזול, לכן מוטב להזכירו בשם הכ"מ, אבל גבי קדיש שב ואל תעשה עדיף. ואפילו אם אביו עדיין לא זכה מ"מ אין שקר יוצא מפיו ע"כ. ומרן הגאון החיד"א בשו"ב [י"ד שעו, ו] יישב הקושיא אליבא דדעת המהרי"ל והרמ"א שעיקר הקדיש להצילו מגהינם, ואמירת הכ"מ מועיל גם לצדיקים כי יבוא להציל מעונש קל שאינו דין גהינם שאולי שייך גם בצדיקים. ולכן קדיש פוחת חודש, אבל הכ"מ אין לחוש ואין לפחות. וכתב עוד שם [אות ח] וז"ל "לפי מ"ש רבנו האר"י זצ"ל דהקדיש מועיל ג"כ להעלות נשמתו, נראה שיאמר קדיש כל יב"ח, אלא מפני ההמון יפחות שבוע אחרון כמ"ש הרב כנה"ג [סימן תג] דכיון דחשו שלא יאמרו משפט רשעים בגהינם יב"ח, כל שמחסר מיב"ח סגי ע"ש" עכ"ד, והיה נראה לפרש דבריו שכוונתו על שבוע אחרון מיב"ח שבו יפסיק מלומר קדיש כנראה מפשט לשונו. וכ"כ הרב החבי"ב בכנה"ג [שם בהגב"י] וז"ל ואני הנהגתי לומר קדיש ותפלה כל יב"ח חסר שבוע אחד, דכיון דהטעם הוא משום דמשפט רשעים בגהינם יב"ח, כל שחסר יום אחד מן יב"ח סגי ע"כ, אלא שהגאון הרי"ח בספרו רב פעלים [ח"ג י"ד סימן לב] כתב וז"ל "ומ"ש רבנו החיד"א ז"ל שיפחות שבוע אחרון מוכרח לפרש כוונתו שבוע אחרון של יא"ח. ואין לפרש כוונתו על

חודש של הי"ב, דהא ודאי סוף הי"ב יותר ראוי ונכון לעשות דבר לתועלת הנפטר כדי להכניסו לג"ע ולהעלותו ממדרגה למדרגה, ועל כרחך כוונתו לומר בשבוע האחרון של יא"ח. אך המנהג פה עירנו להפסיק שלא לומר קדיש רק בשבוע ראשון של יב"ח. וסוף יא"ח קורין אותו "שנת החסירה" ומחלקים בו מאכל ומעות למנוחת הנפטר כאילו היום נגמר תיקונו ומשפטו, ואינו כרשעים שנדונים יב"ח שלמים" עכ"ל לעניינו. ועיין להרה"ג ר' עמרם אבורביע זצ"ל בספרו נתיבי עם [י"ד שעו, ה, דשנ"ד] וז"ל "ובתשלוש יא"ח מפסיקים לומר קדיש כשבוע ימים, ואח"כ ממשיכים לומר קדיש עד תשלוש יב"ח". ובאמת שכך פשט המנהג ברוב המקומות להפסיק הקדיש שבוע אחד בתחילת חודש הי"ב, ולא בסוף הי"א. וכבר העיר על כך הרי"ח גופיה בספרו בן איש חי [ש"א ויחי יד] שכתב שפוסקים שבוע אחד בתחילת חודש הי"ב, "והגם דהרב [החיד"א] ז"ל כתב דפוסקין בשבוע אחרון של חודש הי"א, לא איכפת שזה הכל שוה".

ולעצם המנהג שנהגו לעשות אזכרה לנפטר בתשלוש חודש הי"א. הנה אין בזה הלכה פסוקה או מנהג ברור ומוחלט, וכל עדה עושה כפי מנהגה. ולא מצאנו מקור לזה לא בדברי האר"י והמקובלים וגם לא בדברי המעבר יבק או הגאון החיד"א. ויש עדות שנוהגים לעשות אזכרה בשלשים יום הראשונים בכל שבוע באותו יום שבו נפטר, ויש נוהגים כל היב"ח לעשות לימוד ואזכרה באותו יום בחודש שבו הסתלק, ויש נוהגים בשנה ראשונה בכל ער"ח. וע"ז אמרו נהרא נהרא ופשטיה. כי אין טעם למונעם מזה ובפרט כשלומדים תורה משנה זוה"ק וקוראים קדיש, ולא שיעשו סעודות ומשתה ויבואו לידי שיחה בטילה וקלות ראש, שבודאי שאם יעשו כן יגרמו צער ונוק לנפטר. אלא ילמדו תרי"ג מצוות משניות זוה"ק ודברי מוסר כי כל מה שיעשו הבנים בשנה ראשונה יש בזה נח"ר לאביהם ואמם. ועיין בספר נהר מצרים [הלכות אבילות סימן קנט] שהביא מנהג י"א חודש שכך נהגו במצרים "לעשות פקידת השנה על

י"א חדשים, זהו אם הגיע לשנות הזקנה מששים ומעלה,
אבל אם ב"מ הוא בחור שלא נשא אשה או מת בחצי
ימיו עושים פקידת השנה לשבעה חודשים, ואם הוא גדול
מזה רק שעדיין לא זכה להשיא בן או בת הפקידה
לתשעה חודשים". ועי"ע מנהגי אר"י לר"י גלים [פרק לו,
סעיף ז] וכתר שם טוב [ח"ב עמוד תרעט סעיף גג]. וכיום
באר"י נשתכח המנהג הזה והחילוקים בו, אלא רבים
נוהגים לעשות בשוה על כל הנפטרים אזכרה ב"א
חודש. וכ"כ הרה"ג ר' משה כלפון הכהן בספרו ברית
כהונה [או"ח מערכת פ, אות ט ועוד] "מנהגינו פה לעשות
פקידה בסוף השבוע הא', ובסוף החודש הא', ובסוף חודש
הי"א, ובסוף השנה הא'". וכ"כ המקובל הרב יצחק אלפיה
זצ"ל בקונטרס היחיאלי [בית עולמים, סעיף כג] וז"ל "יש
שעושים לימודים בכל שבעת ימי האבילות, וגם בתשלום
החודש, ובפקידת השנה החסירה, והמליאה שהיא תשלום
הי"ב חודש, וביום שהוא פקודת השנה של כל שנה ושנה
ונהרא נהרא ופשטיה". ועיין להגאון רבנו יוסף חיים
זיע"א בספרו בן איש חי [ש"א ויחי יד] שכתב וז"ל "ופה
עירנו בגדאד נהגו בכך, ובסיום י"א חודש עושים לימוד
יותר והולכים על הקבר וקורים יום זה "שנה החסירה"
ופוסקים אח"ז שבוע אחד". עכ"ל. ולמעשה נראה שהגם
שטעם האזכרה ביום מלאת יא"ח הוא חלש וקלוש, הניחו
החכמים את ההמון במנהגם כי רצו לזכותם בחיזוק
בד"ת, ובודאי שאין הפסד בכך ונמשכת בזה תועלת
לחיים ולמתים. ועיין בהערת הגאון הנאמן שבסו"ס ברית
כהונה [ח"א הערה 33].

ברם דא תהא למיקם שאין להקל ראש במנהגי הלימוד וההשכבות וכל מה שעושים לנפטר, כל הי"ב חודש. ומכל שכן שאין להקל בשום הלכה מהלכות האבל הנוהגות עפ"י ההלכה עד תום י"ב חודש. כי כל המקורות שבדברי חז"ל מורים לנו על מעלת הי"ב חודש שהיא תועלת גדולה ונחת רוח לנפטר, ולא מצאנו בשום מקור בגמרא או בזה"ק לענין י"א חודש. ובתלמוד בכל הסוגיות המזכירות יב"ח לא מצאנו חילוק בין החדשים עצמם. הן במסכת עירובין [נד.] לגבי שנשמתו עולה

ויורדת, והן במסכת ר"ה [יז.] גבי דינם של הרשעים בגהינם, והן במסכת קידושין [לא:] גבי הזכרת אביו שעליו לומר הכ"מ. וכן מצינו במסכת ברכות [נח:] אמר רב אין המת משתכח מן הלב אלא לאחר י"ב חודש. ובירושלמי [מו"ק ג, ז] גולד לו בן זכר [תוך יב"ח] נתרפאה המשפחה, וכן במסכת מו"ק [כב:] אסור לו ליכנס לבית השמחה רק לאחר יב"ח. וכן לגבי כל הלכות האבילות אין שום חילוק בין יא"ח ליב"ח, ולא מצאנו שום חילוק בזה בין צדיק לבין רשע. ולצערינו זה פעמים פגשנו אנשים בורים וע"ה שחשבו שמכיון ועשו אזכרה בי"א חודש נסתיימו דיני האבילות, ויש להזהיר ההמונים על זה. ובמדרש הנעלם [זוה"ק חיי שרה קכג.] אמר שהנשמה יורדת כל יב"ח לבקר הגוף בקבר. שכן הוא בזה"ק [תרומה קמא: ואחרי מות ע:] שהנשמה כל ז' ימים ראשונים נמצאת בעוה"ז ובסיומם תעלה למקומה למעלה לאחר שתתן דין וחשבון, והרוח יתעכב שלשים יום, והנפש תשאר כל יב"ח על הקבר. והנשמה והרוח יבואו מדי פעם במשך היב"ח לבקר הנפש והגוף בקבר. ולא מצאנו חילוק של יא"ח. וכן מפורש בזה"ק [ויחי רכו:] כל שבעה יומין נפשא אזלא מביתא לקברא וכו'. לבתר תריסר ירחין גייחין כולא גופא שכיך בעפרא, נפשא אתצריך ואתנהיר ברוחא במאנא דאתלבש, רוחא אתענג בג"ע, נשמתא סלקא לצרורא דעינוגא דכל עינוגין" ע"כ. ועיין למורנו רבי אברהם אזולאי בספרו חסד לאברהם בכמה מקומות ומהם בעין משפט [נהר מ, ומד ומט] שכתב שנפשות המתים נמצאים על הקברות כל יב"ח ומתראים לקבל פני מת חדש שבא לקבורה אצלם ונשמות הבינונים יתעכבו בהיכלות התחתונים במשך יב"ח עד יפשטו מעליהם הגשמיות ואח"כ יעלו להיכל המלך למעלה. [וביארנו עוד שהנשמה בצאתה מהעוה"ז תדמה לגולל שעדיין לא גידל נוצותיו וכנפיו, ובמשך יב"ח מגדלם מעט מעט ובסיוע קרוביו ובניו עד מלאות יב"ח ואז יוכל לפרוח למעלה להתעדן מזיו השכינה בכוחות עצמו. ולפי"ז ביארו הפוסק [אסתר ב, יב] מקץ היות לה כדת הנשים שנים עשר חדש, היינו הנשמה נמשלה

לאשה בת מלך הוא מלכו של עולם [וזה"ק משפטים צד:] ששה חדשים בשמן המר וששה חדשים בבשמים, היינו מדת החסד ו' חדשים ומידת הגבורה ו' חדשים. ובה הנערה באה אל המלך לחוות בנועם ה' ולבקר בהיכלו. ובודאי שכל זה מדבר בנשמת בינוני אבל בנשמת צדיק גמור מיד תעלה נשמתו לג"ע עליון כנוכר בזה"ק [תרומה קמא. ועוד ובמפרשים]. וכ"כ הרמב"ן [בתורת האדם, שער הגמול]. ועי"ע בעקידת יצחק [שער כב] שכתב בסוד תשלום תיקון הנפש בששה חדשים בשמן המור וששה חדשים בבשמים. וכן עיין במעבר יבק [שפת אמת פ"כ].

גם זאת לטובה לנפש המת מצינו שנוהגים להדליק נר תמיד בבית הכנסת כל יב"ח לעילוי נשמתו וכך נהגו בירושלים משנים קדמוניות וכו' בספר מעבר יבק [שפת אמת פט"ו], ובספר נה צדיקים להרי"ח [ח"א בנן איש חיל ח"ב] וכן ההשכבה שנוהגים לעשות לו בכל יום במשך יב"ח ואח"כ מפסיקים וכו' בספר פוסקים לענין הספד והשכבה. וכ"כ מהר"ץ גיאת [הלכות אבל עמוד רג] ומקורו משו"ת רב גטרונאי גאון [י"ד סימן רפג]. וכ"כ הרמב"ן בתורת האדם וז"ל "ושוב אין רשות להספידו שעבר עליו יותר משנה ואמרו חכמים אין המת משתכח מן הלב אלא לאחר יב"ח. ואם נפטר בניסן ויש בשנה שני אדרים שא"א להשכיבו בשיבה של אדר שני, מפני שעברו עליו יב"ח ואין מנהג ואין דרך ארץ להזכיר המת לאחר יב"ח" ע"כ. וכ"כ מרן בב"י [י"ד שדמ בסופו], ועיין חכמת אדם [אבילות סימן יז]. ועיין בקונטרס היחיאלי [בית עולמים מט, דס"ד ע"א] שכתב "אין להזכיר המת אחר יב"ח, לפי שאחר יב"ח נשמתו עולה ואינה יורדת עוד". וכ"כ בספר רפואה וחיים [סימן כד]. ובה לא מצאנו מי שכתב להפסיק בחודש י"א, וכן לא הבדילו בין צדיק לבינוני ועוד.

ושבתי אני ואראה בזה"ק [בא לג:] שביאר ענין יראתו של איוב ודינו שנמשך יב"ח וכתב אח"כ וז"ל "תריסר ירחי שולטנותא דהוא סט"א כמה דתנינן דינא דחייביא בגיהנם תריסר ירחי". ובזה"ק [ויחי רלח:] א"ר יהודה כתיב לא תירא לביתה משלג, האי קרא חזקיה חברנא אוקים ביה דאמר דינא דחייבי דגיהנם תריסר

ירחי. פלגא מנייהו בחמה, ופלגא מנייהו בתלגא, ופירש הרא"ג [אור החמה שם ור"כ ע"ד] בחמה על עברם על מל"ת כנגד קליפת שור שאפי' בתקופת טבת הוא חם. בתלגא שנתעצל ונתקרה ולא קיים רמ"ח מ"ע וממונה קליפת חמור, אפילו בתקופת תמוז יש לו לקור [שבת נג.]. וזה סוד שאנו לוקים ברצועת שור וחמור [מכות כב:] עכ"ל. וכ"כ בזה"ק [נח סח:] גבי משפט דור המבול יב"ח, א"ר יהודה ששה חדשים במים ששה באש, ורבי יוסי ביאר ששניהם מגיהנם מים מלמעלה של שלג, מים מהתהום של אש, וענין יב"ח בתיבה רבי יצחק ורבי יהודה חד אמר כך הוא דין הרשעים בגיהנם וחד אמר להשלים מדרגת צדיק הוא י"ב מדרגות עכ"ל.

וכדי להבין ענין זה של סוד י"ב חודש מה הוא אעתיק לך דברי רבנו אהרן ברכיה ממודינא זצ"ל בספרו מעבר יבק [שפת אמת פ"כ בסופו] שכתב וז"ל "ואמרו במדה"ג [וזה"ק חיי שרה קכג.] כי נשמתא דאתחזייתא לקבלא עונשא אזלת לבר בעלמא ומפקדת ליה לאתריה תריסר ירחי שתא בבי קברי ובעלמא. ולכן כל יב"ח יאמר הריני כפרת משכבו. מלבד עוד כי דיני אש ומים בגיהנם הם ששה חודשים וכל אחד מהם נתבאר בזה"ק [ח"א רלח:] ופירש דאמרי זה ואח"כ וי. וטעם כי משפט רשעים בגיהנם יב"ח ולא פחות עיין פרשת פקודי [דרס"ג.]. ובפרשת בא [לג:] אמר שלטנותא דסט"א אינו רק יב"ח ולא יותר, כי די בצוק העתים למרק בסיבוב י"ב מזלות, נגד הפגם שפגם ימיו בסיבובם, וכל יום ויום גבה חובו ממנו במחזור הזה המשפט ששם תקופת השנה כנודע. ולכן משפטי גיהנם חציים הם מצד ימין, וחציים מצד שמאל, באש ובמים. ואח"כ ותוציאנו לרויה" עכ"ל. ודע שכל מה שאמר על שהות יב"ח מדבר גם בצדיקים שאינם גמורים שצריכים להמתין עד שהגוף יבלה בעפר עד יב"ח כנוכר באורך בזה"ק [תרומה קמב.]. וכן משמע ממשט לשון רבנו האר"י בשער המצוות [פרשת ויחי בסופו] שענין יב"ח שייך בכל אדם. ובודאי שכל אדם עפ"י מדרגתו ומעשיו נידון באותם יב"ח עד שתכנס הנשמה למחיצתה אשר בג"ע. וגם שם בג"ע קי"ל שיש

שלש חומות כנגד ג' עולמות ב"ע ששם מקום הנפשות הרוחות והנשמות ובגמר יב"ח תכנס הנשמה למקומה [ועיין זוה"ק בלק קצו. זו"ח בלק סו. ושה"ש פד:]. ומה גם שידוע מ"ש מהרח"ו [שער הכוונות דט"ו ע"ב] בענין הקדישים וז"ל "ונלע"ד ששמעתי ממוז"ל שטוב לומר הקדיש הזה [קדיש בתרא] על מיתת אביו ואמו כל השנה כולה אפילו בשבתות ויו"ט לפי שאין הטעם כפי מה שחושבים המון העם שמועיל להציל נפש המת מדינה של גהינם לבד, כי הנה עוד יש תועלת אחרת והוא להכניסו לג"ע ולהעלותו ממדרגה למדרגה". הרי לך שבתוך יב"ח כל המתים נידונים יום יום על מעשיהם וצריכים לזכויות וסיוע מלמטה, הן בינוני הן צדיק הן רשע. וכל אחד כפי מדרגתו ומעשיו, לרשעים להצילים מגהינם הבינונים להצילים מהדין. והצדיקים להעלותם למדרגות יותר רמות ולסלק מעליהם כל מיני קיטרוג. ועיין שלמי ציבור [דק"צ ע"ב] שיו"ב [יו"ד שעו, ח] ושיוכנה"ג [יו"ד תג בהגב"י], יפ"ל [ח"ג דק"ג ע"ד סעיף ו], נהר מצרים [דקע"ט אות קסא], כתר שם טוב [ח"ב תרפ], עוד יוסף חי [ויחי ד] בן איש חי [ש"א ויחי יד] ועוד. וגדולה מזו כי מנהגי ודיני האבילות נוהגים יב"ח ולא פחות, וכתב בשו"ת מהרי"ץ דושינסקי [קסו] "אבילות יב"ח תלויה במאמר חז"ל כל יב"ח נשמתו עולה ויורדת". וראה להגרי"ח בנוה צדיקים [ח"א שבסו"ס בן איש חיל ח"ב, דרוש א] שכתב בשם הרב מעבר יבק "בתשלום שבעת הימים של האבילות יהיה עילוי הנשמה, ובתשלום החודש יהיה עילוי הרוח, ובתשלום השנה יהיה עילוי הנפש". וכתב ע"ז הרי"ח שנראה דלכן מדליקים נר בביהכנ"ס לעי"נ הנפטר במשך שנה אחת, ואח"כ אין מדליקין, להורות השלמת עילוי הנר"ן בשנה. מכל אלה הדברים נראה ברור היות הנפטר עולה במעלות ומשלים מדרגותיו במשך יב"ח שלמים ולא י"א כפי שיש חושבים. כי אין הטעם של דיני האבילות והקדישים משום גהינם, אלא משום סיוע לנפטר בעלייתו ממדרגה למדרגה שזה שייך במשך כל הי"ב חודש.

ועינא דשפיר חזי לדברי הרשב"י זיע"א בזה"ק [פקודי רסב]. ושם מנה ז' שמות ליצה"ר וכנגדם ז' שמות וז' מדרגות לגהינם והם: בור, שחת, דומה, טיט היון, שאול, צלמות, ארץ תחתית, וכתב כי זה לעמת זה עשה האלקים, ז' היכלות בג"ע מצד הקדושה, ז' מדורין בגהינם מצד הסט"א וסיים וז"ל: "ואלין שבעה היכלין דאינון שבעה מדורין לגהינם תריסר ירחין אקרון, בגין דהא כמא דאית לסטר מהימנותא תריסר ירחין דרגין קדישין, הכי נמי אית לסט"א דא תריסר ירחין דחייביא אתדנו בהו ונשמתא דלהון אתדנת בהו" עכ"ל. הרי שאין מספר יב"ח לנפטר כפשטם, אלא רמז וסוד נעלם יש בהם בסוד ז' היכלי הטומאה שבגהינם הרומזים ל"ב בקר ^{המדרגות} י"ב חדשים וכנזכר שם במפרשים [אור החמה ומקדש מלך] וכמה צריך ליוזר שלא להחסיר מהם. ועיין להרמ"ק ז"ל [באור החמה ח"א דרכ"א ע"ד] שכתב וז"ל "לבתר תריסר ירחי שתא שנחה מדינה, אתלבשת בלבושא חד, לבוש המצות מהרוחניות הנעשה בעולם העשיה שמשם נפש, ולזה מתפשטת בכל עולם העשיה עד שערי ג"ע תחתון עולם היצירה. ושם ידע מן רוחא, מה ידיעת שעולה לישיבה שלמעלה. והיינו מה שביארו בגמרא [ברכות יח:]: על אבזה דשמואל שהיה בישיבה של מעלה ליושבי ג"ע התחתון דהיינו העליה לגן עדן עליון". הרי שגם צדיקים שוהים י"ב חודש עד שעולים לגן עדן עליון ליכנס במחיצתם הקבועה להם. [ועי"ע באוה"ח תרומה דק"פ ע"א]. גם ראיתי להמקובל האלקי רבנו מנחם מריקאנטי זצ"ל [בראשית טו, ד"ה להס החרב] שכתב על מאמר רז"ל [עירובין נד.] כל יב"ח עולה ויורדת. ופירש ז"ל "כי תוך יב"ח אעפ"י שעולה לידיעת עולם הנשמות, יורדת היא לענין שהיתה כבר. לאחר יב"ח לבשה מלאכות ונתעלית מדיעות גשמיות ונתעטרה בעטרה של עוה"ב, ומן ההשגה ההווה אל הנפש במקום ההוא מתעלית לדביקות עולם העליון, והשגת העונג הרוחני וזה מה שתמצא בדברי רז"ל בצדיקים דסלקי ונחתי למתיבתא דרקיעא. ומצאתי בדרז"ל מקום יש ששמו חצר מות ולפני החצר

שדה ולפני השדה נחל, ודומה משמרן". וע"ע בדברי אבן יקרה לבושי אור יקרות לבעל הלבוש. וענין זה נוהג בכל נשמות הצדיקים ע"כ. והם מדברי הרמב"ן בשער הגמול [תורת האדם עמוד חצר]. ומכל זה למדנו שיש להמשיך בכל המצוות הלימודים והאזכרות לנפטר גם בחודש הי"ב ולא להפסיק בחודש הי"א. וכמו שמצינו בשו"ת יביע אומר [ח"ז חיו"ד סימן מג. אות י] שכתב התענית והלימודים שבסוף יב"ח ובשם חיים ביד [קית]. משאת בנימין [פד], חקרי לב, ר"ח מואלזין בשאלות במעשה רב [סימן קנ]. וזכרונות אליהו [עמוד פב].

ודא תהא למיקם שמאוד הפליגו חכמים במעלת יום מלאת י"ב חודש, שבו מסיים הנפטר את משפטו ודינו ועולה לשכון במרומים במחיצת הצדיקים והחסידים. וצריך לתת לו ביום זה סיוע רב מצד הקרובים בתורה צדקה ומעשים טובים. כמו שאמרו מצוה להתענות ביום שמתו בו אביו ואמו. כנזכר בב"י [יו"ד תג] ובשו"ע [או"ח תקסח א, ח'] ובדברי הרמ"א [יו"ד תב. יב]. והטעם כתב מט"מ [סימן תשסד] שיש להצטער במיתת אדם חשוב כמו שדוד התענה על שאול, ועוד דאב וכן גוף אחד חשבינן, וכנז' בס"ח [סימן רלא ורלב]. ובלבוש [יו"ד תב, יב] כתב דרע מזליה ומפני הסכנה יתענה. ובחת"ס [ח"א קסא] כתב משום כפרה למת. וברב פעלים [ח"ד או"ח סימן מא] הוסיף משום דבאותו יום יש עלוי לנפש הנפטר והשעה צריכה לכך, וכ"כ בכה"ח [או"ח תקסח, עה]. וכתב מרן בב"י [יו"ד ס"ס תג] בשם התשב"ץ "שיש להתענות ולומר קדיש בכל שנה ביום שמת אביו, ובשנה מעוברת בשנה הא' יתענה ויאמר קדיש באדר א', ובשאר שנים באדר ב'". וכתב עליו הב"י וז"ל "ונראה שטעמו משום דסוף שנה א' הוי לסוף יב"ח כדאמרינן [עדות ב, י] משפט רשעים בגהינם יב"ח ולא אמרו שנה, הלכך יב"ח מנינן" עכ"ד. ואם מתענים ביום הפטירה או ביום הקבורה נחלקו בזה הפוסקים, ונקטינן דבשנה א' ביום הקבורה ובשאר שנים ביום הפטירה. דהט"ז [יו"ד תב, ט] כתב בשם משאת בנימין [פד] דיתענה ביום הקבורה, ודחה הט"ז דבריו וכתב שמתענה ביום הפטירה

שמדה"ד מתוחה בו. והשיג עליו הש"כ בנקודות הכסף [שם] וכתב שבהיות וימי הדין של הנפטר מתחילים ביום קבורתו ונמשכים יב"ח יש להתענות בשנה א' ביום הקבורה. וכ"כ הגר"ח פלאגי וז"ל בחיים ביד [סימן קית] וז"ל "יפה דחה הנקודות הכסף לדברי הט"ז, ונער הייתי גם זקנתי וראיתי לרבנן קשישאי, וכן שמעתי מפ"ק מרן היר"ח בעל החק"ל [הראש"ל ר' רפאל יוסף חזן זקנו של הרה"ף] שנה ראשונה מיום הקבורה" ע"כ. אמנם הגאון שאגת אריה בפסקי דינים שלו, ובשו"ת כנסת יחזקאל [מד. ל] כתבו דעושים ביום הפטירה וכנז' ביבי"א [ח"ז דרצ"ט], אך נוהגים כהמשאת בנימין דהפקודה ביום הקבורה בשנה הראשונה. וכ"כ הגר"ח מואלזין [שאלות מעשה רב סימן קנ] וזכרונות אליהו [עמוד פב], יביע אומר [שם] ונתייב עם. וכמו כן גבי שנה מעוברת כתב הלבוש [יו"ד תב] שיתענה באותו יום ובאותו חודש שנפטרו בו, וכ"כ דברי יוסף אירגאס [סימן נז] שיום הפטירה אינו זו ממקומו, שהוא י"ג חודש, אך בי"ב חודש שהוא סיום האבילות בו יתענה ג"כ. ועי"ע בשו"ת שבות יעקב [ח"ב אה"ע קכט].

והגאון ריש גלותא דבבל רבנו יוסף חיים זיע"א בספרו רב פעלים [ח"ד או"ח סימן מא] האריך במעלת יום מלאת יב"ח וכתב וז"ל "והמנהג פה עירנו [בגדד] לעשות בתשלום היב"ח חודש הנזכר כל הלימוד ושאר מצות הנהוגים בתשלום היב"ח ופוסקין אז מלומר קדיש, ולכן מורים נמי לכל שואל שיתענה ג"כ ביום ההוא וכו', דבתשלום יב"ח איכא טעמא בתענית בשביל עילוי וכפרה לנפש הנפטר, ובאותו היום השעה צריכה לכך טפי משאר עתים. ודע כי הוראותינו זאת פה עירנו היא מוכרחת דמאחר שפה עירנו נוהגים לעשות ביום זה של תשלום יב"ח בשנה המעוברת כמה ענינים לצורך תיקון ועילוי נשמת הנפטר, ומוציאים הוצאה רבה הן בענין הצדקה הן בענין הלימוד וכיוצא. וגם בו ביום אין הבנים הולכים לחנות למשא ומתן, למה לא יעשו התיקון הזה של התענית שהוא מועיל טפי בשביל כפרה הצריכה לנפטר יום זה טפי מיום יארציט שבכל שנה ושנה, הא

כבכל שנה ושנה. והשי"ת יגדור פרצותינו ויגזור עלינו גזירות טובות, ויראנו בקרוב בנחמת ציון וירושלים ומתורתו יראנו נפלאות כי"ר.

סימן כו

אבל תוך שלשים בסעודת המילה

שאלה: אבל תוך ל' יום על פטירת אחיו, ובשב"ק מתקיימת ברית מילה לבן אח אשתו, ואשתו משתתפת שם גם בסעודה, ובא ונפשו בשאלתו אם מותר לו גם הוא להשתתף שם בשב"ק בסעודת ברית מילה. כי קשה לו הדבר להשאר לבדו.

תשובה: בגמרא [מו"ק כב:] אמרו "על כל המתים כולם נכנס לבית השמחה לאחר שלשים יום, על אביו ועל אמו לאחר י"ב חודש, אמר רבה בר בר חנה ולשמחת מריעות [פרש"י: סעודה שעושים רעים ואהובים וע"ו] ולא הוי שמחה כ"כ, אבל סעודה דשמחה כגון דנישואין לא. מיתיבי ולשמחה ולמריעות שלשים יום? קשיא. אמימר מתני הכי ארבב"ח ולשמחת מריעות מותר ליכנס לאלתר, והא תניא לשמחה שלשים ולמריעות שלשים? ל"ק הא באריסותא הא בפורענותא [פרש"י: אריסא היינו שמתחיל א' מהם לעשות סעודה ומלוה לכולם כדי שיעשו גם הם נמי כך לאותה סעודה אינו נכנס עד לאחר שלשים יום, אבל בפורענותא שמשלם להם סעודות שנעשו לו, יכנס לאלתר שא"א לו שלא לשלם] ע"כ. ופסקה הרמב"ם [הלכות אבל פ"ו, ה"ז] וז"ל "שמחת מריעות שהיה חייב לפרוע אותה מיד, מותר לעשותה מיד לאחר שבעה. אבל אם אינו חייב לפרעה אסור להכנס לה עד שלשים יום, בד"א בשאר כל מתים. אבל על אביו ועל אמו בין כך ובין כך לא יכנס לשמחת מריעות עד יב"ח" ע"כ. וכתבו התוספות [שם ד"ה ולשמחת] "פירש הר"א בשם רבנו שמשון דלסעודת ברית מילה מותר ליכנס דלא חשיבא שמחה כדאמרינן בפ"ק דכתובות [ת.] דלא מברכינן בה שהשמחה במעונו משום

ודאי כשם שהם משתדלים אותו היום מכל שאר התיקונים, כן צריכים לדחוק עצמם גם בתיקון זה של התענית ודבר בעתו מה טוב", עכ"ל לעניננו. ועיין בקונטרס היחידי [בית עולמים דס"ד ע"ב סעיף נא] שכתב נוהגים לעשות תיקון כרת ביום תשלום השנה ע"כ. **דעי"ע בספר ידי חיים** [עמוד ריח] להגרי"ח.

ולגבי השאלה איך לנהוג בשנה מעוברת. פשוט הוא ממה שהבאנו לעיל שיש לעשות כל הנהוג ביום תשלום יב"ח. אלא שבמלאת י"ג חודש שהוא יום החדש בשנה של הפטירה, יש לעשות כל מנהגי הארציט כבכל השנים: דהיינו קדיש השכבה לימוד מפטיר וכו'. ועיין בלבוש [יו"ד תב] שכתב "יתענה ביום באותו חודש שנפטרו בו, שהוא י"ג חודש מיום המיתה, כי מדת הדין מתוחה על המת באותו יום והחודש שנפטר בו". הרי שבשנה מעוברת תרתי בעינן, יום תשלום יב"ח מצד סיום הדין והמשפט. יום י"ג חודש מצד התאריך בשנה שיומא קא גרים כמו שאר שנים, וכ"כ דברי יוסף אירגאס [סימן נז]. וכן עמא דבר. ועיין בשו"ת רב פעלים [ח"ד או"ח סימן מא] שנשאל בזה וכתב שכן המנהג לעשות כל הנהוג בתשלום יב"ח וכן בחודש הי"ג ככל יארציט.

המורם מכל האמור: עיקר האזכרה העושה נחת רוח עיקרית ואמיתית לנפטר היא ביום מלאת לפטירתו י"ב חודש בין בשנה פשוטה בין מעוברת. והמנהג לעשות אזכרה בי"א חודש אין לו מקור בגמרא בזה"ק ובדברי חז"ל, אך אין למנוע ולבטל אותו כי כל מה שיעשו תוך יב"ח יש בו תועלת. אך יש להעדיף יב"ח על יא"ח ולעשות אזכרה של יב"ח יותר חשובה מי"א חודש. וכן להזהירם שאין האבילות על או"א מסתיימת רק בתשלום י"ב חודש לפטירתו.

גם ישתדלו שלא לעשות סעודה בלחם ובשר וכדומה באזכרה י"א חודש כדי שלא יבואו לקלות ראש ושמחה יתירה, בשנה מעוברת כשנפטר קודם אדר א', ימנו י"ב חודש מפטירתו ויעשו האזכרה. וביום הפטירה של אותו חודש דהיינו חודש הי"ג יעשו אזכרה רגילה